
YAHYA KEMAL'İN BİR SİYASETÇİ OLARAK PORTRESİ

œ

Beşir AYVAZOĞLU

ÖZET

Siyasetle çocuk yaşta ilgilenmeye başlayan Yahya Kemal, 1903 yılında kaçtığı Paris'te Jön Türk gruplarıyla ilişki kurmuş, ancak Türkiye'ye döndükten sonra muhaliflerle düşüp kalktığı için İttihat ve Terakki ile arası açılmıştı. Daha sonra Ziya Gökalp'la dostluk kurarak İttihat ve Terakki ile arasındaki buzları eritti. Mütareke yıllarında da *İleri* ve *Tevhîd-i Efkâr* gibi gazetelerde yazdığı yazılarla Anadolu'da Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı Milli Mücadele'yi destekleyen Yahya Kemal, Cumhuriyet döneminde bazı devrimlere karşı muhalif bir duruş sergilediği halde dışlanmadı; çeşitli dönemlerde Urfa, Tekirdağ, Yozgat ve İstanbul milletvekili olarak TBMM'de görev yaptı.

Anahtar Kelimeler: Jön Türk, İttihat ve Terakki, Mütareke, Milli Mücadele, Milletvekili

Yahya Kemal, 1897 yılında, Selânik'te, Kule Kahveleri semtindeki evlerinin bahçesinde babasının bazı Jön Türklerle rakı içip sohbet ettiği bir gün kendisinin de söze karıştığını ve "Askerlerimiz Yenişehir'i, Dömeke'yi, bu kadar memleketleri fethettiler, alçak Sultan Abdülhamid hepsini yine Yunan'a verecek" dediğini söylüyor. Hayretten ve korkudan donakalan babası ve misafirleri, aralarında konuştukları şeylerin on üç yaşındaki bir çocuğun

üzerinde böyle bir tesir uyandırabileceğini akıllarına bile getirmemişlerdir. Hepsini bir düşünce alır. Sonra Yahya Kemal'e nasihat vermeye başlar, padişahın büyüklüğünden, harbin onun sayesinde kazanıldığından söz eder, bir daha hiçbir yerde böyle münasebetsiz lâflar etmemesini sıkı sıkıya tembih eder, aksi takdirde babasının başına çok belâlar gelebileceğini söylerler. Yahya Kemal, *Hâtıralarım*'da bunları anlattıktan sonra, "Politikanın üzerimdeki ilk tesirini o muhitten ve neticesi olan tehlike hissini de yine o hadise ile onlardan almıştım" diyor.¹

Namık Kemal, Mizancı Murad Bey ve Jön Türk gibi isimleri de ilk defa o günlerde işiten Yahya Kemal, Sultan II. Abdülhamid'e karşı yürütülen gizli muhalefet hareketinin varlığını hissetmiş, Selânikli bazı gençlerin Paris'e kaçtıklarını, Namık Kemal gibi büyük bir adamın bile Paris'e kaçarak peşinden birçok genci sürüklediğini, Avrupa'da yaşayan Jön Türklerin çıkardığı gazetelerin ülkeye gizlice sokulduğunu yine o günlerde öğrenmiştir. Bununla beraber politikaya ciddi bir şekilde heveslenmesi Üsküp'te Ragıp Efendi'yle tanıştıktan sonradır. Jön Türklerin bazı yayınlarını onun sayesinde okuyan Yahya Kemal'i Paris'e sürükleyen, büyük ölçüde Jön Türklüğün cazibesidir.

Yahya Kemal, Paris'te Jön Türklerin iki grubuyla da ilişki kurmuşsa da, babası para göndermek için siyasetle ilişkisini kesmesi şartını ileri sürünce bu ilişkileri asgari seviyeye indirmiştir. Ancak II. Meşrutiyet'in ilânından sonra siyasetle yeniden ilgilenmeye başladığı, Doktor Nâzım tarafından memlekete davet edilmesinden anlaşılıyor.² Daveti tahsilini tamamlamak gerekçesiyle kabul etmediği düşünülebilir. 1903 yılında Ahmed Rıza Bey'in evinde tanıdığı ve dostluk kurduğu Doktor Nâzım sayesinde, 1908'den sonra Paris'e gönderilen yeni öğrencilerle birlikte resmî tahsisat aldığını Ahmet Hamdi Tanpınar'a,³ İstanbul'a döndükten sonra, yarım bıraktığı tahsilini tamamlayabilmek için İttihatçılardan Paris elçiliğinde ikinci kâtiplik sözü aldığını da Orhan Şaik Gökyay'a söylemiştir.⁴ Kendisi ne *Hâtıralarım*'da, ne de Doktor Nâzım hakkındaki yazısında⁵ bu ayrıntıdan söz eder. İstanbul'da Nâzım'ı Merkez-i Umumi'de birkaç defa ziyaret etmesi, muhtemelen bu sözü hatırlatmak içindir.

¹ Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1973, s. 60-61.

² Yahya Kemal, *Siyasî ve Edebî Portreler*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1968, s. 119.

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s. 72-73.

⁴ Orhan Şaik Gökyay, "Yahya Kemal ve Türk Musikisi", *Seçme Makaleler I, Eski, Yeni ve Ötesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 254.

⁵ *Siyasî ve Edebî Portreler*, s. 112-120.

Yakup Kadri, Yahya Kemal'in İstanbul'a döndüğü günlerde İttihat ve Terakki ve siyasi gelişmelerle ne kadar ilgili olduğunu şöyle anlatır:

"Bütün bu görünürdeki özellikleriyle bir de söze İttihat ve Terakki dedikodularından başlamasın mı? Yok Merkez-i Umumi bir hükümet darbesiyle Ahmed Muhtar Paşa kabinesini devirecekmış. Yok, Ali Kemal bir an önce Kâmil Paşa'nın iktidara gelmesini istiyormuş. Gümülcineli İsmail şöyle demiş, Miralay Sadık Bey böyle yapmış ve bunlar arasında Doktor Nâzım'ı Bahaettin Şâkir'i yakından tanıdığını belirten birtakım fıkralar..."⁶

Yahya Kemal, Doktor Nâzım'ı İstanbul'da ilk defa Ahmed Samim için mezarının başında düzenlenen anma töreninden sonra ziyaret eder. Eski dostunun muhaliflerinden birine gösterdiği ilgiden hoşlanmadığını yüzünü ekşiterek⁷ belli eden Nâzım, muhtemelen onun Şefik Esad ve Kıbrıslı Şevket gibi muhaliflerle düşüp kalktığını da bilmektedir. Gerçekten Yahya Kemal, İstanbul'a gelir gelmez kendini İttihat ve Terakki muhaliflerinin ortasında bulmuş ve sürekli izlenen bu dostlarıyla ilişkileri yüzünden mimlenmiştir. Babıali baskınından sonra, yalısında misafir kaldığı Kıbrıslı Şevket de tutuklanıp Bekirağa Bölüğü'ne tıklan muhaliflerdendir.

Yahya Kemal de o günlerde, Paris'ten tanıdığı Prens Sabahaddin'i Kuruçeşme'deki yalısında ziyaret ettiği için tutuklanmış ve Cemal Paşa tarafından sorguya çekilmiştir.⁸ Bu sorgu sırasında, Cemal Paşa'ya siyasetle hiçbir şekilde ilgilenmediğini, amacının sadece şiir yazmak olduğunu söylemiş olsa da, aslında hep siyasetin içindedir. Nitekim Ziya Gökalp'la tanıştıktan sonra yavaş yavaş İttihat ve Terakki'ye yaklaşacak, bu yakınlığı sayesinde Darülfünun'a müderris ve Bahriye Mektebi'ne tarih hocası olacaktır. "Bin türlü zihniyeti, bin türlü yaratılışı, bin türlü emeli bir araya toplamış ve dağılmamış, bilâkis zaman geçtikçe daha ziyade toplanmış ve kuvvetlenmiş"⁹ bir parti olarak dünya tarihinde benzerinin görülmediğini söylediği İttihat ve Terakki'nin bir ideal birliğinden ziyade menfaat birliğine dayandığını düşünen Yahya Kemal, *Yeni Mecmua*'nın yazı kadrosunda yer aldıktan sonra, Merkez-i Umumi'nin müdavimleri arasına girer. Birinci Dünya Harbi'nden yenik çıktığımızın kesinleştiği gün de bu mecmuanın Merkez-i Umumi'deki idarehanesindedir. Refik Halit Karay, *Minelbab İlelmihrab* adlı hâtıratında, o gün orada konuşulanları naklederken Yahya Kemal'i iğnelemeyi ihmal etmemiştir:

⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınları, Ankara 1969, s. 142.

⁷ *Siyasi ve Edebi Portreler*, s. 120.

⁸ *Siyasi ve Edebi Portreler*, s. 136-138.

⁹ *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım*, s.171.

"[...] Yahya Kemal ya anlayışının kuvvetinden, yahut da bir gece evvel kulak dolgunluğu olmasından *Yeni Mecmua*'da ilk defa siyasî bir sual irad etti:

- Neler oluyor, Talat Bey?

Dedi. Demek bir şeyler oluyordu. Berim dünyadan haberim yoktu. *Zaman* gazetesine *İstanbul'un İçyüzü*'nü yetiştirmekle, Kolej'de ders okutmakla, *Yeni Mecmua*'ya makale yazmakla o kadar meşguldüm -ki sonu felâketle biteceğine kat'iyen emin olduğum harbi- artık düşünmez, düşünemez olmuştum. Kulaklarımı dört açıp dinledim. Yahya Kemal'in bu "Neler oluyor, Talat Bey?" deyişinde bir serzeniş, bir itap seziliyordu. Hem bir cihet daha vardı: Yahya Kemal'in bu tarzda "Neler yaptınız, gördünüz mü, şimdi bu işin içinden nasıl çıkacaksınız?" der gibi hitap edebilmesi, bu cür'eti bulabilmesi için hükümet partisinin yerinden sarsılmış olması da iktiza ederdi. Cevaptan evvel sualde bu mânâyı derhal okudum ve felâketin koptuğuna, cevabı dinlemeden kani oldum".¹⁰

Mütareke yıllarında, Anadolu'da başlatılan Millî Mücadele'nin samimi bir taraftarı olarak *İleri* ve *Teohîd-i Efkar* gibi gazetelerde siyasî yazılar yazan Yahya Kemal, Cumhuriyet'in ilânından sonra da hep siyasetin içinde yer alacak, çeşitli dönemlerde Urfa, Tekirdağ, Yozgat ve İstanbul milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapacaktır.

Yahya Kemal'in Mustafa Kemal'i ilk defa Çanakkale muharebeleri sırasında Büyükkada'da gördüğü söylenmektedir. Fuat Bayramoğlu'na anlattığına göre, Mustafa Kemal adını efsaneleştiren Anafartalar zaferinin ardından onun vatanı kurtaracak yegâne adam olduğu yolunda bir kanaat edinir ve bu kanaatini sohbetlerinde zaman zaman dile getirir.¹¹ Mustafa Kemal, İstanbul'a gelişlerinden birinde, Yahya Kemal'in çeşitli mahfillerde kendisi hakkında söyledikleri nakledilince şairle tanışmak ister ve Büyükkada'da, Splantit Palas'ta buluşurlar. Yahya Kemal, bu buluşmada Mustafa Kemal'den nasıl etkilendiğini Hamdullah Suphi'ye [Tanrıöver] şöyle anlatmıştır:

"Mustafa Kemal Paşa'yı bir hiddet ânında seyrettim. Tamamen kapalı bir gecede, bir yıldırım ışığında nasıl birdenbire bir denizin enginliğini seyretmek mümkün olursa, ben o gazap ânında, Mustafa Kemal'in ruhundaki enginliği seyrettim. Hamdullah, iyi bil, Mustafa Kemal genç yaşında bana her şeyden evvel bunu duyurdu ve bunu öğretti. O, Türk milletinin

¹⁰ Refik Halit Karay, *Mineibab İlimihrab*, İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul 1964, s. 30.

¹¹ Fuat Bayramoğlu, "Mustafa Kemal Atatürk ve Yahya Kemal Beyath", *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyahli*, M. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 5-31.

bir ihtiyat kuvvetidir. Şimdi o kuvvet faaliyete geçiyor. Ümidimizi ona bağlamak bana en doğru yol gibi görünüyor!"¹²

Mustafa Kemal'i Anadolu'ya ayak bastığı andan itibaren dikkatle takip eden ve yazılarıyla destekleyen Yahya Kemal, onu bir "millî timsal" olarak görüyordu. *İleri* gazetesindeki ilk yazılarından birinde, millî hareketin bir yıl içinde Mustafa Kemal'i milletin timsali olarak yarattığını ve bütün "sütü temiz" Türklerin bu timsâlin etrafında toplanıp bir kütle haline geldiğini ifade etmişti.¹³ *Zaman*, *İleri* ve *Tevhîd-i Efkâr* gazeteleriyle *Dergâh* mecmuasında bu anlayış doğrultusunda yazarken Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ndeki derslerinde ve sohbetlerinde de gençlere ümit ve inanç aşlamaya, onları Millî Mücadele ruhu etrafında birleştirip yüreklendirmeye çalışıyordu. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Edebiyat Fakültesi'nde Yahya Kemal'den dinlediği ilk ders hakkında yazdıkları bu bakımdan son derece önemlidir.¹⁴

Yahya Kemal'in yazılarının Mustafa Kemal tarafından dikkatle takip edildiği ve onun da Mehmed Âkif, Hamdullah Suphi, Yakup Kadri, Fâlih Rıfki gibi Anadolu'ya davet edilen aydınlar arasında olduğu biliniyor. Yakup Kadri, Ankara'ya giderken edebiyat meraklısı genç bir subayın Çankırı'da kendisine Yahya Kemal'le Fâlih Rıfki'nin ne zaman geleceklerini sorduğunu anlatır. "Sanırım pek yakında!" cevabını veren Yakup Kadri, "Bu sözüm boşuna değildi. Zira, her iki arkadaşım da benimle aynı zamanda davet edilmiş bulunuyorlardı" diyor.¹⁵ Ne var ki Yahya Kemal bu davete icabet edememiş, âni bir kararla Çar Ferdinand vapuruna binerek kaplıca tedavisi gerekçesiyle Sofya'ya gitmiştir (Temmuz 1921).

Bu beklenmedik seyahati, Yahya Kemal'in Yunan ileri harekâtı başlarken işlerin kötüye gittiğini düşünerek korkup kaçtığı şeklinde yorumlayanlar olduğu gibi, gizli bir görevle Sofya'ya gönderildiğini söyleyenler de vardır.¹⁶ Davete icabet etmediği için Mustafa Kemal'in çok kızdığı, bunu öğrenen Yahya Kemal'in Bursa'da ondan ayaklarına kapanarak af dilediği Fâlih Rıfki tarafından iddia edilmiştir.¹⁷ Bugüne kadar, bu iddiayı doğrulayacak başka bir kayda rastlanmıştır. Ancak Yahya Kemal'in Anadolu'ya geçememiş olmaktan rahatsızlık duyduğu ve kendini affettirmenin yo-

¹² Şemsi Kuseyri, "Yakın Dostları Yahya Kemal'i Anlatıyor V: Hamdullah Suphi", *Yeni Sabah*, 6 Kasım 1958.

¹³ "Eser", *İleri*, nu: 1114, 5 Mart 1921.

¹⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, *a.g.e.*, s. 11-14.

¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 99.

¹⁶ M. Necmeddin Deliorman, "Büyük Şair Yahya Kemal Sofya'da", *Türk Edebiyatı*, nu: 7, Temmuz 1972.

¹⁷ Fâlih Rıfki Atay, "Nâzım Hikmet", *Dünya*, 2 Mayıs 1965.

lunu aradığı düşünülebilir. Düşmanın 9 Eylül'de İzmir'de denize dökülmesi vesilesiyle toplanan Darülfünun Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn'inde Gazi Mustafa Kemal'le fahrî doktora payesinin verilmesini Yahya Kemal'in teklif ettiği ve bu teklifin oy birliği kabul ettiği biliniyor. Ayrı toplantıda, Gazi'yi tebrik için İzmir'e bir de heyet gönderilmesine de karar verilmiş, ancak Ekim ortalarına doğru Mustafa Kemal'in Bursa'ya geleceği öğrenilince, İzmir'e gitmekten vazgeçilmiştir. Yahya Kemal'den başka, felsefe müderrisleri Mustafa Şekip [Tunç] ve Mehmet Şemseddin [Günaltay] Beylerle on öğrenciden oluşan Darülfünun heyeti 12 Ekim 1922'de yola çıkar ve uzunca bir deniz yolculuğundan sonra altı buçukta Mudanya'ya ulaşır, ertesi gün de Bursa'ya geçer. 17 Ekim'de Bursa'ya ulaşabilen Mustafa Kemal, karşılayıcılar arasında Yahya Kemal'in de bulunduğunu öğrenince kendisini görmek ister ve otomobiline alır. Ertesi gün Brod Oteli'nde verilen ziyafete de davet edilen Yahya Kemal, bu ziyafet sırasında Mustafa Kemal'le sohbet etmiş ve Alfred de Vigny'nin *La Mort du Loup* (Kurdun Ölümü) adlı şiirini, ayrıca *Renin* gazetesinin haberlerine göre, Abdülhak Hâmid'den *Merkad-i Fâtih'i Ziyaret* ve *Kabr-i Selim-i Evvel'i Ziyaret*'le kendisinden *İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel'i* okumuştur.

Yahya Kemal, Mustafa Kemal'in radikal inkılâplara niyetlendiğini ve "en esaslı inkılâb"ı dinde yapmak istediğini bu ziyafet sırasında öğrenmiş ve "Aman paşam, inkılâpları yaparken Türk milletinin Müslüman olduğunu gözden irak tutmamak lâzımdır!" diyerek itiraz etme cesaretini göstermişti. Dindar biri değildi, fakat millî kimliğin asıl yapıcısı olarak Türk milletinin kendi kültürüyle yoğurup yeniden şekillendirdiği Müslümanlığı görüyordu. Bu görüşlerini o gün yan yana oturduğu Mustafa Kemal'e de anlatmıştı; ancak "Ezansız Semtler" adlı yazısının Ankara'da *Sebilürreşad* tarafından ictibas edildiğini, bu yüzden bazıları tarafından "irtica" ile suçlandığını henüz bilmiyordu.

Bursa'dan Mustafa Kemal'in otomobiliyle Ankara'ya geçen Yahya Kemal, kısa bir süre sonra barış görüşmelerini yapacak olan heyetle birlikte basın müşaviri olarak Lozan'a gitti. Ancak Nihat Reşat Belger'e göre, "teşriî ve siyasî hayata atılmağa kat'î kararını verdiği için" Lozan'a ikinci defa giden heyette yer almamış, o günlerde "Ey Ankara, şanlı belde/ Kalpak başta, tabanca belde" diye tarif ettiği Ankara'da kalarak "mebus seçilmek için icab eden teşebbüslere" geçmişti. Belger, barış anlaşması imza edildikten sonra Ankara'ya döndüğünü ve aziz dostunu Urfa mebusu olarak bul-

duğunu söyler.¹⁸ Temmuz 1923'te 2. Devre Urfa milletvekili seçilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne giren Yahya Kemal, *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinin 3 Temmuz 1339 (1923) tarihli sayısında yayımlanan röportajda, Darülfünun hocalığundan geldiğini, şimdi de asırlardan beri bir nur merhalesi olmuş bir şehirden, Urfa'dan mebusu seçildiğini, dolayısıyla "maarifde teceddüd" meselesiyle ilgileneceğini söylemiştir.

Urfa milletvekilliği sırasında Yahya Kemal'in yaşadığı en önemli olaylardan biri de, adının bir rüşvet iddiasına karıştırılmasıdır. Cumhuriyet'in ilânından birkaç yıl önce yabancı pasaport edinerek yurt dışına çıkan bazı zengin Rum ve Ermenilerin Türkiye'ye dönmelerine, yabancı pasaport kullanarak kendi kendilerini vatandaşlıktan çıkardıkları gerekçesiyle izin verilmemişti. Ancak bir süre sonra gazetelerde Karnik Sabuhyan ve Benon Değirmenciyan gibi bazı Ermenilerin rüşvet dağıtarak İstanbul'a geri döndüklerine dair haberler çıkmaya başladı. Bu konuda "Hey'et-i Tahkikiye" tarafından hazırlanan raporda adları geçen milletvekillerinden biri de Yahya Kemal'di. *Vatan* gazetesinin 23 Temmuz 1340 (1924) tarihli sayısında söz konusu rapor manşetten verilerek Kılıç Ali, Yunus Nadi, Raşid, Yahya Kemal, Ruşen Eşref ve Sabur Sami beylerin fotoğrafları yayımlandı. Basında aylarca hararetle tartışılan, hatta Kılıç Ali'nin *İleri* gazetesinin sahibi Celâl Nuri'yi dövmesine yol açan bu hadise, Dahiliye Vekili Recep Bey'in müdahalesiyle gündemden düşmüş ve unutulmuştur.¹⁹ İddiaların doğru olup olmadığı ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

Yahya Kemal'in milletvekilliği mizah dergilerine de malzeme olmuştur. Mesela *Akbaba*'nın 2 Temmuz 1339 (1923) tarihli sayısında yayımlanan Hemrah imzalı ve "Urfa Ağzı" başlıklı taşlama "Urfa mebus namzedi Yahya Kemal Bey'in ağzından" yazılmıştır. Aynı derginin 25 Kasım 1339 tarihli sayısında Anber imzasıyla ve başında, "Urfa mebusu Yahya Kemal Bey'in Ankara'nın meşhur Etlik bağlarında üç buçuk ayda yazdığı manzumedir" notuyla yayımlanan taşlama da *Etlik Bağlarında* başlığını taşımaktadır:

¹⁸ Nihat Reşat Belger, "Yahya Kemal'in Hastalığı", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul 1959, s. 117.

¹⁹ Nuri Sağlam, "Cumhuriyet tarihinin ilk büyük yolsuzluk dosyasını tekme, tokat, küfür ve hakaretle kapatmıştk", *Hürriyet Tarih*, 25 Haziran 2003

Muhafazakâr Düşünce / Edebiyat

*Etlik bağlarında ben postu yaydım,
Müderris olmaktan büsbütün caydım,
Aldığım bir yıllık maaşı saydım
Neş'eden kabardı artık ayranım,
Ben kendi halime kendim hayranım!*

*Çok şükür doludur cepte paramız,
Çünkü alınımızda yoktur karamız,
Sâde bir Fâlih'le açık aramız,
Darılan o olsun dünyada bana,
Neler görünüyor rüyada bana!*

*Ankara... Ey güzel, ey şanlı belde!
Kalpağım başımda, tabancam belde!
Gece yayladaım, gündüz cebelde!
Eskiden Nişliydim, şimdi Urfalı,
Pek parlak açıldı bahtımın falı!*

*Hey Kemal, o eski günlerin neydi?
Mekânın bir tozlu kahvehaneydi!
Mebusluk pek uzak bir efsaneydi!
Bakınız, şu zaman ne çabuk geçer!
Tekkeyi bekleyen çorbayı içer!*

Yahya Kemal, o tarihte Ankara'nun en tanınmış oteli olan Taşhan'da kalıyordu. Fuat Bayramoğlu'nun Alemdar Yalçın'a anlattığına göre, dostları kendisine evde kalmasının daha doğru olacağını ısrarla söyleyince, Samanpazarı'nda bir ev tutan Yahya Kemal, Yahudi mahallesindeki bu eve sadece bir gece tahammül edebilir. Ertesi gün dostlarına "pekmez akıntısı gibi duvarları kaplayan tahtakurusu sürüleri yüzünden sabaha kadar gözünü kırpmadığını söyleyerek şu nükteli beyti okumuştur:

*Gece çektim evin eziyyetini
Anladım Taşhan'ın meziyyetini²⁰*

²⁰ Alemdar Yalçın, "Yahya Kemal'in Milletvekilliği ve Ankara Günlerine Dair Yeni Bilgiler", *Türk Edebiyatı*, nu: 134, Aralık 1984, s. 32-33

Urfa milletvekilliği sırasında, Hatay meselesiyle yakından ilgilenen Yahya Kemal, Türkiye-Suriye Hudut Tashihi Komisyonu'nda yer alarak Fransızlarla yapılan görüşmelerde, Payas istasyonu arkasındaki altı kilometrelik arazi ile bazı Türk köylerinin anavatana ilhakında önemli rol oynamış (1925) ve bu başarısından dolayı Polonya'ya orta elçi olarak tayin edilmiş, 22 Mayıs 1926 tarihli dilekçesiyle milletvekilliğinden istifa ederek Varşova'ya gitmiştir.

Bu gelişmeler, Mustafa Kemal'in Yahya Kemal'in Bursa'daki ziyafet sofrasında dile getirdiği görüşlerden pek rahatsız olmadığını, olsa bile, yazılarıyla Milli Mücadele'ye ciddi destek vermiş olan şairi gözden çıkarmak istemediğini gösteriyor. Yahya Kemal, Salih Bey'in [Bozok] bir gün Çankaya'da "Onları Yahya Kemal'e gösterelim mi?" deyince, Mustafa Kemal'in canlı bir dolaptan "Kurdun Dişisi ve Yavruları" gibi bazı makalelerinin kesiklerini çıkarıp gösterdiğini anlatmıştır. Hasan İzzettin Dinamo, aynı hadiseyi yine Yahya Kemal'in ağzından daha farklı nakletmektedir:

"Bir gün Gazi'nin treninde Ankara'ya geliyordum. Birisi yanıma gelerek Cumhurbaşkanı'nca çağrıldığımı söyledi. Kalkıp onun kompartimanına gittiğimde yalnızdı. Beni karşısına oturttu. Karşılıklı birer sigara yaktık. Bak-tım, elinin altında gazete kupürlerinden bir tomar duruyordu. Ne olduğu da anlaşılacak gibi değildi. Epeyce şuradan buradan konuştuktan sonra, bu kupürleri bana vererek bakmamı söyledi. Tomarı açtım ki ne göreyim, benim Kurtuluş Savaşı sırasında kendisini desteklemek üzere yazdığım yazılar değil mi? Benim şaşırıldığımı görünce güldü: 'Ben sizin bu yazılarınızı her gün kestirir, okur, saklardım. Son günlerde elime geçti. Size bir sürpriz yapayım, dedim!' dedi".²¹

Ne var ki, Mustafa Kemal, Yahya Kemal'in Bursa'da söylediklerini hiç unutmamıştır. Bir gece Çankaya'daki sofrada din konusu açılınca, bir *Kur'an* tercümesi çıkararak "Yâ Muhammed, dünya senden önce karanlıklar içindeydi" âyetini (*Kur'an*'da böyle bir âyet yoktur, B.A.) okur ve "İşte arkadaşlar, Türk milletini asırlarca geri bırakan, her şeyi *Kur'an*'da arayan bu zihniyettir. Biz bunu yıkacağız!" dedikten sonra Yahya Kemal'e döner, onun Bursa'da söylediklerini ima ederek sözlerine şöyle devam eder: "Ama Yahya Kemal Bey bizim bu fikrimizi paylaşmıyor, bu gece münakaşa edelim!" Cahit Tanyol'un iddiasına göre, bunları kendisine anlatan Yahya Kemal bu gergin konuşmanın nasıl sürdüğüne dair şunları söylemişti:

²¹ Hasan İzzettin Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları*, De Yayınları, İstanbul 1984, s. 77.

"Paşam, müsaade ederseniz münakaşaya katılmak istemiyorum, söyleyeceğim şeyler belki hoşunuza gitmez, nekbetine sebep olur' dedim. 'Ne demek, biz inkılâpları millet için yapıyoruz. Elbette kendi aramızda her şeyi açıkça münakaşa edeceğiz!' dedi ve 'Peki siz İslâmiyet'ten önce dünyanın karanlıklar içinde olduğuna inanıyor musunuz?' diye sordu. 'Elbette inanmıyorum, bir Yunan, Roma medeniyeti var, bunların günümüze kadar tesir eden büyük bir felsefesi var, Sokrat, Eflatun, Aristo gibi filozofları var'. Gazi: 'E, o halde?' deyince: 'Paşam ben inanmıyorum, Türk milleti inanıyor' dedim. Dinin nasıl, ne şekilde tenkit konusu olması gerektiği üzerinde durdum. Dinlerin getirdikleri gerçeğin düşüncemize değil, inancımıza hitap ettiğini söyledim. Münakaşa biraz sevimsiz hava içinde bitti".²²

Cumhuriyet'in ilânından kısa bir süre sonra inkılâplar birbirini ardınca gelirken Yahya Kemal, Avrupa başkentlerinde elçi olarak görevdeydi; olup bitenleri uzaktan takip ediyordu. Dil, tarih ve musikide gerçekleştirilen inkılâpların sessizliğe gömülmüş bir muhalifiydi ve hiç şüphesiz Mütareke yıllarında, özellikle *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde yayımlanan yazılarıyla *İthaf* gibi bazı şiirlerinin gün ışığına çıkmasını artık hiç istemiyordu. İsmail Müştak Mayakon gibi, kendisini sevmeyen bazı kişilerin Ankara'da aleyhinde buldukları ve harf inkılâbıyla ilgili itirazlarını büyüterek Atatürk'le arasını açmaya çalıştıkları kulağına fısıldanmıştı veya öyle bir vehm içindeydi. Bu yüzden özellikle Mayakon'a çok kızılıyordu. Dostlarına yazdığı mektuplarda bazı inkılâpların aceleyle getirilmemesi gerektiğini yazdığı, hatta 1929 yılında Ankara'ya geldiğinde, harf inkılâbı hakkında fikirlerini soran Atatürk'e, boş bulunup, "Ama paşam, koskoca Türk kütüphanesi, Türk kültürü ne olacak?" dediği, Afetinan'dan naklen iddia edilmiştir.²³ Madrid'deki görevinden ayrıldıktan sonra, Türkiye'ye uzunca bir süre dönememesini, Mustafa Kemal'le arasında soğuk rüzgârlar esmesine yol açan bu söze bağlayanlar vardır. Bilindiği gibi, Yahya Kemal, sonunda Bükreş elçisi Hamdullah Suphi'nin delâletiyle affedilip "sofra"ya kabul edilecektir.

O tarihten sonra sofrada sık sık yer alan Yahya Kemal, Afetinan'ın yazdığına göre, Atatürk'e çok sayıda edebî eser aldirtmişti. Atatürk, güzelce ciltleterek kitaplığına koyduğu bu eserlerden bazılarını edebiyatçıların çoğunlukta olduğu toplantılarda getirip iyi okuyanlardan dinlerdi. Edebî toplantılarda Yahya Kemal'den gerek kendi şiirlerini, gerekse Fransız şairlerinin şiirlerini dinlemekten de büyük zevk alan Atatürk, bir gün, yine Afetinan'a göre, "Yahya Kemal geniş tarih kültürünün eseridir" demiş ve

²² Cahit Tanyol, *Türk Edebiyatında Yahya Kemal*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985, s. 189-190.

²³ Afetinan, *Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1959, s. 274-276; a.y. *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara 1977, s. 182-183.

ilâve etmişti: "Şairlerimiz esaslı kültür sahibi olmalı ve tarihi iyi bilmelidirler".

Zihin dünyası Paris'te şekillenmiş olmasına rağmen "devrimci" değil, gelişmeci bir aydın olan Yahya Kemal, aslında inkılâplarla varılmak istenen amaçlara muhalif değildi, ancak bazı inkılâpların aceleye getirildiğine inanıyordu. Vehbi Eralp'a bir gün "İhtilâlciler aceleci insanlardır, beklemesini bilmezler. Her şeyin çabuk ve kendi zamanlarında olmasını isterler. Halbuki bu mümkün değildir" dedikten sonra Victor Hugo'nun bir şiirini okumuştur. Şiirde şöyle bir hikâye anlatılıyordu: Pathmos adasında, güneşin altında, kumlar üzerinde yatan Yuhanna'yı uzaktan gören Halife Ömer, bir hurma ağacına gidip bu evliyanın başında gölge etmesini emreder. Ağaç Ömer'in emrini yerine getirir. Yuhanna uyandıktan sonra kendisini gölgeleyen ağacı azarlar; çünkü bu, tabiatın düzenine aykırıdır. Ağacın oraya Ömer'in emriyle geldiğini öğrenince, güneşe dönüp haykırır: "Yeniler, tabiatı rahat bırakınız!"

Eralp, Yahya Kemal'in son mısraı; ağzına yuvarlak bir şekil verip sesini yükselterek Fransızca söylediğini belirtiyor: "Nouveaux venus, laissez la nature tranquille!"²⁴

Yahya Kemal, bu görüşleri bilinmesine rağmen, Madrid'den döndükten sonra, yapılan bir ara seçimde Yozgat'tan milletvekili seçilmiştir. Adile Ayda'nın babası Sadri Maksudi'den [Arsal] duyduğuna göre, Yahya Kemal'in ikinci defa milletvekili olarak seçilmesinde, onu Bükreş'ten Ankara'ya getirerek affedilmesini sağlayan Hamdullah Suphi'nin önemli rolü vardır:

"Aradan beş altı ay geçti geçmedi, bir gün öğle yemeğinde babam:

- Hamdullah burada, dedi. Nereden bulmuşsa Yahya Kemal'i de beraberinde getirmiş. Mebus yapmağa uğraşiyor.

Aynı hafta içinde tekrar sofraya çağrılan babam ertesi sabah şöyle diyordu:

- Doğrusu Hamdullah'ın dostluk tarafı çok kuvvetlidir. Sofraya Yahya Kemal'i de getirmiş. Ne yaptı etti, şaire Gazi'nin iltifatını temin etti. Mebusluğu garanti gibi görünüyor.

Gerçekten de bir müddet sonra yapılan intihaplarda şair Yozgat mebusu seçildi."²⁵

²⁴ H. Vehbi Eralp, *Yahya Kemal İçin*, Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul 1959, s. 45-46.

10 Mart 1934'te mazbatasını alarak göreve başlayan Yahya Kemal, 1935 yılında yapılan genel seçimde de 6. devre Tekirdağ milletvekili olarak TBMM'ye girer. Uzun yıllar milletvekili olarak temsil ettiği Tekirdağ'a hiç uğramadığı için CHP'nin ilk defa aday yoklaması yaptığı 1943 seçimlerinde listeden düşünce işsiz kalacaktır. Bunun üzerine Ahmet Hamdi Tanpınar, o tarihte, CHP'nin kültür işlerine bakan arkadaşı Cevat Dursunoğlu'na giderek şairin çok üzgün ve geçim sıkıntısı içinde olduğunu söyler. Durumu, CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal'a aktaran Dursunoğlu, sonraki gelişmeleri şöyle anlatıyor:

"[...] dedim ki: 'Bizler bu sandalyelerde geçiciyiz. Yahya Kemal Türk edebiyatı tarihinde belki yüzlerce yıl kalacaktır. Yarınki kuşaklar bu büyük sanatçıya karşı gereken ilgiyi göstermemekle Parti'yi suçlandıracaklardır. Bunun için Yahya Kemal'e parti kadrosu içinde bir iş verelim. Uygun görürseniz sanat müşavirliği gibi bir ünvanla bize başlayalım'. Esendal büyük anlayış göstererek benim bu teklifimi benimsemekle birlikte bu işte sayın İnönü'nün muvafakatini almak gerektiğini söyledi. Ertesi gün Esendal beni yanına çağırarak Paşa ile görüşüğünü, yalnız sayın İnönü'nün 'Yahya Kemal'e verilecek vazifenin karşılığının bir milletvekili ödeneğinden az olmamasını' söylediğini bildirdi. Hatırımında kaldığına göre, o gün orada bulunan Hasan-Âli Yücel de Esendal'ı desteklemişti. Biz de yeni ödevini ve karşılığını Yahya Kemal'e yazdık. Rahmetli yeniden büyük elçiliğe atandığı güne dek bu ödeneği aldı. İşte, yukarıya aldığım mektup partinin gösterdiği bu ilginin karşılığıdır".²⁶

Yahya Kemal'in estetik müşavirliği, 1946 yılında yapılan kısmi seçimlerde İstanbul milletvekili olarak TBMM'ye yeniden girdiğinde sona ermiştir. 1946 Nisanında İstanbul'da boş bulunan bir milletvekilliği için Parti'nin Recep Peker tarafınca aday gösterilir. İsmet İnönü ve Şükrü Saraçoğlu tarafının adayı ise devrin önemli gazetecilerinden Hakkı Tarık Us'tur. Çekişmeli bir seçim kampanyasının ardından, bu son iki dereceli seçimde Hakkı Tarık'ın 479 oyuna karşı 608 oyla milletvekili seçilen Yahya Kemal, müjdeyi Celal Sofu'nun Moda'daki evinde, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan almıştır. Salim Rıza Kırkpınar'ın anlattığına göre, o gece dostları, Yahya Kemal'in seçim zaferini kutlamak üzere Tepebaşı'ndaki Şanzelize Lokantası'nda bir araya gelirler. İçkiler yudumlanır, şiirler okunur, dedikodular yapılır. Yahya Kemal iyiden iyiye neşelenince nükteli beyitlerinden birini söyleyiverir:

²⁵ Adile Ayda, *Yahya Kemal/Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri*, Ajans Türk Yayınları, Ankara 1962, s. 58.

²⁶ Cevat Dursunoğlu, "Ölümünün 2. Yıldönümü. Yahya Kemal Bir Kuşaktaşın Gözüyle", *Ulus*, 7 Kasım 1960.

B. Ayvazoğlu: Yahya Kemal'in Bir Siyasetçi Olarak Portresi

*Talihin cilvesi bir hayli garîb oldu sana
Hakkı Tarık bile âlemde rakîb oldu sana²⁷*

Yahya Kemal, karikatürlere de konu olan bu ara seçimle ilgili başka bir manzum bir nüktesini, Şeyhülislam Yahya'nun "Ko kafes nâlesini neğme-i peyderpeye gel/ Râyegân dinleyelim bülbülü İstinye'ye gel" beytinden ilhamla söylemiştir:

Kamutay beznine bir mazbata uydur üye gel

Peyami Safa'nun *Vakit*'te yazdığı, şiirle politikanın birbirine çok uzak iki meslek olduğu yolundaki eleştirisi sayılmazsa, "İstanbul şairi" Yahya Kemal'in İstanbul milletvekili olarak parlamentoya girmesi genel olarak sevinçle karşılanmış, gazetelerde, İstanbul halkının çok doğru bir tercih yaptığına dair haberler ve yorumlar çıkmıştır. Nihad Sâmî Banarlı'ya söyledikleri, Yahya Kemal'in bu seçimi son derece önemseydiğini, seçilemediği takdirde çok üzüleceğini göstermektedir:

"Neticede, İstanbul'un ve daha birçok vatan şehirlerinin sevgisi ve muzaheretini tecelli etti. İstanbul'dan mebus intihab edildim. Çok dikkate lâyık bir hadise olan bu seçimde asil Türk milletinin, şiirine, Türkçesine, tarihine hizmete çalışan bir evlâdına ne kadar zahîr olduğu bir kere daha meydana çıktı"²⁸

28 Nisan'da Ankara'ya uğurlanan Yahya Kemal'in bu seferki milletvekilliği çok kısa sürer. Çünkü Milli Şef İsmet İnönü, henüz teşkilatlanmasını tamamlayamamış olan Demokrat Parti'yi hazırlıksız yakalamak için Meclis'i feshederek 1947'de yapılması gereken genel seçimleri erkene almıştır. Yahya Kemal, 21 Temmuz 1946 tarihinde, oyların açık verilip gizli tasnif edildiği bu şaibeli seçimde, İstanbul'dan yine aday gösterilmişse de, kazanamamıştır.

1950 seçimlerine gelince... Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün Park Otel'deki odasında kendisini ziyaret ederek Demokrat Parti listesinden bağımsız aday olmasını teklif ettiklerini, aynı teklifi CHP'den de aldığını Sermet Sami Uysal'a anlatan Yahya Kemal, -

²⁷ Salim Rıza Kırkpınar, *Salim Rıza'dan Anılar*, Yalçın Yayınları, İstanbul 1990, s. 43.

²⁸ Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1959, s. 59.

muhtemelen yaşlılığı ve hastalıkları dolayısıyla- bu teklifleri kabul etmemiştir.²⁹

Yahya Kemal'in Atatürk devrinde çok az şiir ve yazı yayımlanmış olması dikkat çekicidir. *Kültür Haftası*'ndaki "Memleketten Bahseden Edebiyat" başlıklı yazısı, Atatürk devrinde, 1925 yılından sonra yayımlanan tek yazısıdır. *Açık Deniz* 1925, *Geçmiş Yaz* 1935, *Bir Tepeden* ve *Mihrâbâd* şiirleri 1938 yılında çıkar. 1927 yılında Varşova'da yazdığı *Kâr Musikileri* adlı şiirini, eski bir taş plaktan dinlediği Tanburi Cemil Bey'i "İstanbul'un en özlü sesi" diyerek yücelttiği için, muhtemelen musiki inkılâbına muhalefetle suçlanabileceğini düşünerek 1941 yılına kadar yayımlanmamıştır. Din, tarih, eski musiki, dolayısıyla Osmanlı vurgusu taşıyan birçok şiiri için aynı şey söylenebilir. Nadir Nadi'nin 1930 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan "Türkenscanspark" başlıklı yazısına cevap olarak yazdığı mektubu göndermekten vazgeçmesi de, bu mektupta Osmanlı tarihine resmî görüşten bir farklı bir yaklaşım getirmiş olmasına bağlanabilir.³⁰

Yahya Kemal'in şiiri, arkasından Türk Tarih Tezi'nde yok sayılan Osmanlı tarihi ve kültürü çekildiği takdirde yok olur. Ancak o kendi şiirinin altı oyulduğu için değil, kültürde "imtidad"a samimiyetle inandığı için muhalifti. Aslında, Yahya Kemal'in sessiz muhalefeti, ufak tefek itirazlar sayılmazsa, kurucu kadroyu pek rahatsız etmemiştir. Çünkü hepsi, onun şiirini yazdığı dünyanın içinden geliyorlardı ve çoğu pek açığa vuramadıkları bir vicdan azabı yaşıyordu. Yahya Kemal'e gösterilen hoşgörü ve onun yayımlamakta nazlandığı şiirlerin, tabii şartlarda sahip olabileceğinden çok daha geniş bir tesir alanı yaratması ve defterlere yazılıp elden ele, dilden dile yayılması, açıkça ifade edilemeyen "imtidad" arzusunun bir yansımasıydı. Yahya Kemal, yok farz edilen bir tarihin ve kendisine savaş açılan bir kültürün sözcüsü ve yaşatıcısı, dolayısıyla Osmanlı kültürünün Cumhuriyet devrindeki "imtidad"ı olmuştu.

²⁹ Sermet Sami Uysal, *Yahya Kemal'le Sohbetler*, İstanbul 1959, s. 84-88, 182.

³⁰ Nadir Nadi'nin söz konusu yazısı ve Yahya Kemal'in cevabı için bk. *Tarih Musahabeleri*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1975, s. 12-28.

KAYNAKÇA

- Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1973.
- Yahya Kemal, *Siyasî ve Edebî Portreler*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1968.
- Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.
- Orhan Şaik Gökyay, "Yahya Kemal ve Türk Musikisi", *Seçme Makaleler I, Eski, Yeni ve Ötesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınları, Ankara 1969, s. 142.
- Refik Halit Karay, *Minelbab İlimihrab*, İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul 1964.
- Fuat Bayramoğlu, "Mustafa Kemal Atatürk ve Yahya Kemal Beyatlı", *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, M. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985.
- Şemsi Kuseyri, "Yakın Dostları Yahya Kemal'i Anlatıyor V: Hamdullah Suphi", *Yeni Sabah*, 6 Kasım 1958.
- "Eser", *İleri*, nu: 1114, 5 Mart 1921.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.
- M. Necmeddin Deliorman, "Büyük Şair Yahya Kemal Sofya'da", *Türk Edebiyatı*, nu: 7, Temmuz 1972.
- Falih Rıfki Atay, "Nâzım Hikmet", *Dünya*, 2 Mayıs 1965.
- Nihat Reşat Belger, "Yahya Kemal'in Hastalığı", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul 1959.
- Nuri Sağlam, "Cumhuriyet tarihinin ilk büyük yolsuzluk dosyasını tekme, tokat, küfür ve hakaretle kapatmışık", *Hürriyet Tarih*, 25 Haziran 2003.
- Alemdar Yalçın, "Yahya Kemal'in Milletvekilliği ve Ankara Günlerine Dair Yeni Bilgiler", *Türk Edebiyatı*, nu: 134, Aralık 1984, s. 32-33.
- Hasan İzzettin Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Amları*, De Yayınları, İstanbul 1984.
- Cahit Tanyol, *Türk Edebiyatında Yahya Kemal*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.
- Afetinan, *Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1959, s. 274-276; a.y. *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara 1977.
- H. Vehbi Eralp, *Yahya Kemal İçin*, Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul 1959.
- Adile Ayda, *Yahya Kemal/Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri*, Ajans Türk Yayınları, Ankara 1962.
- Cevat Dursunoğlu, "Ölümünün 2. Yıldönümü. Yahya Kemal Bir Kuşaktaşın Gözüyle", *Ulus*, 7 Kasım 1960.

Muhafazakâr Düşünce / Edebiyat

Salim Rıza Kırkpınar, *Salim Rıza'dan Anılar*, Yalçın Yayınları, İstanbul 1990.

Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1959.

Sermet Sami Uysal, *Yahya Kemal'le Sohbetler*, İstanbul 1959.